

A LINGUA GALEGA DO S. XIX

A situación lingüística en Galicia no século XIX é a mesma que a dos séculos anteriores, co galego como lingua falada pola maioría da poboación e o castelán gañando terreo entre a fidalguía e a burguesía. Hai un aumento progresivo da castelanización debido fundamentalmente ao incremento da poboación urbana e a promoción social unida ao emprego do castelán. No ensino esténdese a homoxeneización cultural e lingüística. É dicir, afiánzase a diglosia: sobrevaloración do castelán e infravaloración do galego.

O Rexurdimento

A pesar desta situación diglósica, o século XIX significa para Galicia o inicio da recuperación histórica, cultural e literaria, como resultado da toma de conciencia nacional dunha minoría sensibilizada da pequena burguesía e da clase media de procedencia rural, que ve no idioma o elemento definidor das peculiaridades nacionais, fronte ao centralismo negador da personalidade galega. É o que coñecemos como Rexurdimento. Nas primeiras décadas (1800-1830) temos os precedentes do Rexurdimento, co uso do galego en publicacións sobre a Guerra da Independencia e en escritos sobre a situación política (disputas entre conservadores e liberais). A mediados de século nace o movemento provincialista (1840-1868), impulsado por intelectuais (coñecidos como Precusores do Rexurdimento) que reaccionan en contra da uniformización cultural e lingüística e demandan o recoñecemento da singularidade de Galicia.

Datas destacadas deste período no eido cultural son:

- 1853: Xoán M. Pintos publica A gaita Gallega, obra na que fai unha defensa da lingua galega, reclamando o seu emprego e o seu cultivo.
- 1863: Rosalía de Castro publica Cantares Gallegos, convertido nun fito da historia da literatura galega e da historia da lingua galega. Con esta obra iníciase o Rexurdimento pleno. Cara aos anos 80, os galeguistas reagrupáanse no movemento rexionalista, reiniciando a estratexia cultural, que busca a consolidación da poesía lírica e a demostración da validez da lingua galega noutros xéneros literarios.
- O ano 1880 supón outra data histórica, xa que se publican Aires da miña terra, de M. Curros Enríquez; Follas Novas, de Rosalía; e Maxina ou a filla espúrea, de Marcial Valladares, 1ª novela galega.

Tamén destaca a prensa, con publicacións periódicas escritas en galego, destacando O Tío Marcos da Portela (1876-1888), O Galiciano (1884-1886) e A Monteiro (1889-1890). 3. A evolución da lingua escrita

Os autores do século XIX van asumindo a conciencia de que o galego é un idioma tan apto como o castelán para a súa utilización na literatura; sen embargo non é un idioma normalizado nin normativizado. O crecente emprego do galego como lingua literaria fai sentir a necesidade de instrumentos auxiliares, como gramáticas e dicionarios:

- Compendio de Gramática gallego-castellana(1864), de Francisco Mirás

- Gramática Gallega(1868) de J.A. Saco e Arce, a máis completa e rigorosa da época.

Vanse fixando así, os criterios para a formación do galego estándar e para a constitución dunha tradición escrita, aínda contando cunha eiva esencial: o descoñecemento da valiosísima literatura medieval.

Podemos distinguir dúas etapas na evolución da escrita neste século:

a) Etapa dialectal :- os escritores escriben como falan ou como se fala na súa comarca (aparecen, por exemplo, a gheada e o seseo);- ao recorrer á lingua popular, son frecuentes os vulgarismos e, en menor medida, os castellanismos.;- na ortografía recórrase ao castelán, lingua na que eses escritores aprenderon a escribir, o que presenta problemas de representación dos fonemas distintos.

b) Etapa interdialectal : os escritores descubren un galego máis amplo e enriquecen a lingua ao usar variedades dialectais doutras zonas, aínda que seguen camiños diferentes: c. M. Curros Enríquez aproxímase ao galego coloquial, aínda que evitando vacilacións e castellanismos. d. Eduardo Pondal bota man dos cultismos latinos e gregos e achégase ao portugués. A imposibilidade de chegar a un modelo unificado para o galego escrito, fixo que se propuxese a creación dunha Academia Galega. Valentín Lamas Carvajal, en 1875, fai a primeira proposta. Sen embargo non se constituiría ata 1906 en A Coruña